

Eirin Engan

Skrekk-kabinett eller Historieformidling?

Etiske dilemma i møte med sensitivt materiale
på Justismuseet i Trondheim

Bacheloroppgave i Arkiv- og Samlingsforvaltning
Veileder: Guro Jørgensen

Mai 2019

Eirin Engan

Skrekk-kabinett eller Historieformidling?

Etiske dilemma i møte med sensitivt materiale på
Justismuseet i Trondheim

Bacheloroppgave i Arkiv- og Samlingsforvaltning
Veileder: Guro Jørgensen
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for lærerutdanning

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Forord

Noen personer fortjener en ekstra takk for at denne bacheloren har vært mulig. Tusen takk til de ansatte ved Justismuseet for å være så imøtekomne og hjelpsomme, for å åpne dørene for meg, og for å stille opp til intervju. Tusen takk til Guro for flotte tips og tilbakemeldinger. Tusen takk til Ingvild og Ronny for hjelp med tekst. Og tusen takk til mamma, pappa og spesielt Jørgen, som stilte opp og hjalp til. Uten dere ville ikke oppgaven ha blitt ferdig.

Sammendrag

På Justismuseet i Trondheim står det utstilt en hodeskalle. Hodeskallen stammer trolig fra 1700-tallet, og ble gravd opp i 1941. Den stammer fra en person som ble henrettet. Personen fikk hodet kappet av og skallen spikret på en påle. Straffen var ment som en skamstraff, både for den avdøde og dens familie, og straffen skulle vare inn i etterlivet. Denne hodeskallen er utgangspunktet for mitt studie av sensitiv informasjon på museum, og etikk i museumsverdenen.

For å skaffe empiri har jeg intervjuet tre personer på museet: Anna, som er formidlingsansvarlig, Even, som skal utgi podkast om funnene de har gjort i skriftlige kilder om hodeskallen, og Roar, som er rådgiver på museet og den som anskaffet hodeskallen. Jeg har også intervjuet ni av de besøkende på museet for å finne ut hva de tenker om sensitive gjenstander på museum. For å se på det teoretiske grunnlaget har jeg tatt utgangspunkt i ICOMs (International Council of Museums) museumsetiske regelverk.

Hodeskallen slik den står i dag mangler historie, men museet har startet undersøkelser av skriftlige kilder for å finne ut mer. Når hodeskallen får mer historie og kontekst rundt seg, så går hodeskallen fra å være en rekvisitt til å bli et museumsobjekt, og de ansatte må ta stilling til hvordan de skal forholde seg til den sensitive informasjonen som kommer med undersøkelsen. De er enige om at kontekst gir mer verdighet til den avdøde, men er ikke enige om historien blir for sterk for de besøkende.

I utstillingen står hodeskallen utstilt på toppen av en vertikal glasspinne, som symboliser en påle. En av de ansatte føler at straffen som den avdøde en gang mottok, fortsatt foregår i dag, og at avstraffelsen fremdeles er i gang. En annen av de ansatte føler at glasspinnen er et godt symbol på historien, og historien de på museet vil fortelle i dag.

Guiden spiller en viktig rolle på museet for å få frem den ønskede historien til de besøkende. De ansatte er redde for at uten en god formidler så kan utstillingen blir sett på som ett skrekk-kabinett, og det er ikke den historien de ønsker å formidle. De fleste besøkende jeg intervjuet var veldig historiebevisste og brukte utstillingen slik den var ment, til å dra linjer frem til i dag for å lære noe av dagens samfunn. De ansatte sier de at de ikke får noen reaksjoner fra de besøkende på hodeskallen alene, men de melder om at besøkende har svimt av under formidlinger. Guiden bestemmer hvor sterk historie en gjenstand skal ha, og hvordan man vinkler den, og hvordan museets stemme utad er.

Abstract

At the Museum of Justice in Trondheim, there is an exhibition with a skull. This skull is from the 1700s, and was dug up in 1941. It belonged to a person that was executed. That person got beheaded and the skull was nailed to a pole. The punishment was meant as a shame, both to the deceased and to their family, and was meant to last for all eternity.

I have interviewed three employees at the museum to get empirical data: Anna, which is the Head of Public Outreach and Exhibitions, Even, who is studying written sources about the skull, and is publishing the material in a podcast, and Roar, who is an adviser at the museum, and the one who acquired the skull for the museum. I have also interviewed nine of the visitors at the museum to find out what they think about sensitive objects at the museum. I have based the theoretical foundation on ICOM's (International Code of Museums) Code of Ethics for Museums.

The skull is missing critical parts of its history today, but the museum has started to examine old written sources to discover more. The skull will go from being just a prop to becoming a museum object when we know more about its history and its context, and the employees at the museum has to decide how to proceed when they get the sensitive information that comes with the examination. They agree that the context gives more dignity to the deceased, but can't quite agree whether the history is too brutal for the visitors.

The skull is mounted on top of a pole in the exhibition. One of the employees feels that the deceased still receives the same punishment as when the person first died, while another one feel that the pole is a good symbol of the history and the story the employees tell today.

The role of a guide is important to the museum to get the right message through to the visitors. The employees are afraid that the exhibition could be viewed as horror and entertainment by the visitors without a good guide, which is not the story they want to tell the public. Most visitors that I have interviewed was very conscious about what history tells us, and uses the exhibition the way it was meant to; to use the information to learn something about society today. The employees say that they don't get any reactions from the visitors that visits the exhibition with the skull, but at the same time they say that some visitors faint when they get to know the information behind the exhibition and the items there. The guide decides how strong the history of an item is, which point of view it should be told from, and what voice the museum wants to portray to the public.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Sammendrag	2
Abstract	3
Innledning.....	5
Museenes etiske samfunnsrolle	7
ICOMs museumsetiske regelverk.....	10
Kort om ulike metoder	11
Min erfaring med intervjuer av ansatte og publikum ved Justismuseet	12
Justismuseet – en beskrivelse	14
Å stille ut sensitivt materiale på museum – samtaler med museets ansatte og besøkende.....	17
I grensen mellom objekt og rekvisitt	17
Behandle den avdøde med respekt	21
Guidens rolle for å få frem historien	23
Avslutning	27
Litteraturliste	28

Innledning

På Justismuseet i Trondheim står det utstilt en hodeskalle. Hodeskallen kommer fra Ørlandet og ble funnet i 1941. Den stammer trolig fra 1700-tallet. Personen den har tilhørt har mest sannsynlig begått en forbrytelse der straffen var henrettelse. Straffen var halshogging og hodet ble etterpå spikret fast på en stake til skam, skrekk og advarsel (Digitalt Museum, 2014).

Denne hodeskallen på Justismuseet, og den utstillingen den er en del av, er utgangspunktet for min bacheloroppgave.

Å stille ut en hodeskalle fra en avdød person er ikke alltid enkelt. Den er å regne som en gjenstand som det knyttes en del etiske spørsmål ved, som museet må forholde seg til. Hva som er etisk rett eller galt avhenger av hvor man kommer fra, og den kulturen man stammer fra. De etiske retningslinjene de ofte bruker på norske museum i dag stammer fra vestlige idealer og tanker om hva som er moralsk rett. Det vil si at drar du til et museum i en annen del av verden kan de ha helt andre tanker. Dette skaper debatter museene imellom som er preget av ulike meninger og oppfatninger om hvordan de skal løse de ulike problemene (Marstine, 2012, s. 6-7).

En av de mest brukte etiske retningslinjene kommer fra ICOM. International Council of Museums (heretter kalt ICOM) er en organisasjon for museer og ansatte på museer som har medlemmer over hele verden. Det er snakk om over 35 000 medlemmer i 136 land (ICOM, 2019). ICOM ga i 2004 ut et museumsetisk regelverk med åtte prinsipper for god og profesjonell yrkesutøvelse. Denne har blitt forandret og utgitt flere ganger, sist i 2011. I forordet står det:

Det museumsetiske regelverket er et redskap for yrkesfaglig selvregulering innenfor et sentralt område for samfunnstjenester, hvor lovgivingen på nasjonalt nivå varierer og ikke alltid er sammenfallende. Det fastsetter minimumsstandarder for adferd og yrkesutøvelse som alle museumsansatte i verden kan strebe mot. Samtidig gir regelverket en erklæring om hva publikum skal kunne forvente fra museumsansatte (Kulturrådet, 2011, s. 8).

I 2008 ble dette regelverket oversatt av Norsk ICOM, som har et mål å få et eksemplar av ICOMs museumsetiske regelverk på alle skrivebord hos norske museum (Kulturrådet, 2011, s. 7-8).

I denne bacheloroppgaven vil jeg undersøke hvordan ansatte ved Justismuseet forholder seg til det å stille ut sensitivt materiale, samt undersøke hvordan museets publikum reagerer i møtet med den nevnte hodeskallen. For å finne ut av disse spørsmålene har jeg intervjuet tre ansatte og flere besøkende på Justismuseet.

Videre i oppgaven kommer jeg først til å redegjøre for teorien knyttet til museumsetikk, før jeg presenterer metodene jeg har brukt for å skaffe empiri som jeg har brukt til å finne svarene. Så vil jeg skrive litt om Justismuseet og utstillingen som hodeskallen er en del av før jeg til slutt drøfter empirien ut ifra de museumsetiske utfordringene jeg har tatt for meg tidligere i oppgaven.

Museenes etiske samfunnsrolle

Museene i dagens samfunn får en stadig viktigere rolle i å gå foran som et godt eksempel når det kommer til å være aktive og moralske aktører. Deres mål er å løfte frem ulike samfunnsaktuelle utfordringer, og få disse frem og inn i lyset og den offentlige diskusjonen. Målet med dette er å utfordre etablerte sannheter i samfunnet, og for å skape en positiv samfunnsutvikling. Dette skal føre til at man skaper et dekkende og balansert bilde over hvordan samfunnet er, og hvordan det fremstilles over tid (Pabst, 2016, s. 26-27).

Museenes voksende rolle som samfunnsaktører henger sammen med en politisk satsing innen kritisk historiefremføring. Målet er at elever og studenter skal bli gode til å tenke kritisk og problemorientert på samfunnsaktuelle tema, også når det kommer til tema som er problematiske og/eller sensitive. Dette innebærer å se på koblinger mellom fortid og nåtid i håp om å lære noe av fortida. Derfor er det viktig at museene samler inn minner og gjenstander om ulike typer historier, også det tabulagte, sensitive og vanskelige. Dette er fordi det er viktig at man ikke utelukker noe eller glemmer noe (Pabst, 2016, s. 44-45).

Det å lære noe av historien som så kan brukes i dagens samfunn er ikke nødvendigvis enkelt. Historien i seg selv er nøytral, det som har skjedd, det har skjedd. Det som derimot ikke er nøytralt er hvordan man går frem for å bruke historien i nåtiden. Ulike tolkninger av fortiden, hva som skjedde og hvorfor det skjedde, kan ha store innvirkninger på hva vi gjør i dag. For eksempel kan vi se på halshugging som er en gammel avstraffelsesmetode som var godkjent og mye brukt i sin samtid. Vi kan velge å tolke den som en god og rettferdig straffemetode, og prøve å ta den inn i vårt samfunn fordi man mener at straffene i dag ikke er voldsomme nok, og at fortiden var bedre. Eller vi kan velge å se på det som noe man absolutt ikke skal gå tilbake til, at slike metoder ønsker vi ikke i dagens samfunn, og heller se på hvor langt vi har kommet og hvor mye bedre samfunnet er i dag. Det handler om å vite hvor vi kommer ifra og hvorfor samfunnet er som det er i dag, men ikke godta at ting ikke kan bli enda bedre. I følge Nietzsche finnes det et kritisk historiesyn som nekter å se fortiden som et ideal, men som noe vi er et resultat av og som vi kan frigjøre oss fra. Dette er museene med å fremme, og er en viktig del av museenes budskap (Stugu, 2016, s. 10-12).

Målet for museer som aktive moralske samfunnsaktører er å skape historiebevissthet og kritisk tenkning hos de som besøker museet, og å gi dem perspektiver på utfordringer i dag ved å se på samfunnets historie. I dag har vi spesielt fokus på konflikter og urettferdighet i samfunnet. For å være de moralske samfunnsaktørene museene ønsker å være trenger de store

variasjoner av ulike samlinger som skal dekke historien og samfunnet opp gjennom tidene. Dette er fordi vi ønsker å gi de besøkende et så variert og balansert bilde av de ulike tema som mulig. Det betyr ikke at hvert museum skal ha alle typer gjenstander om alle typer tema, et museum har gjerne et overordnet tema og en samlingsplan de forholder seg til, men at museene til sammen skal dekke så mange ulike tema og problemstillinger som mulig (Pabst, 2016, s. 26-27).

Museene er viktige aktører i samfunnet som ivaretar samlinger av gjenstander som skal være med å fortelle en historie og gi ettertanke til de besøkende. Men det er ikke nok å ha gjenstander, man må presentere de for de besøkende. Den vanligste måten å gjøre dette på er ved å presentere dem ut i ulike former for utstillinger. En utstilling kan gjøres på veldig mange ulike måter, og hvordan man former dem har mye å si for hvordan publikum møter historien og lærer av den. For å få frem det type budskap museene ønsker så inviterer stadig flere museer ulike målgrupper til å delta i arbeidet med å lage en ny utstilling, slik at de kan sikre at publikum får best mulig utbytte av den (Pabst, 2016, s. 32-33).

I sin samling har museene mange forskjellige typer gjenstander. Her kommer jeg til å gå nærmere inn på to av disse: rekvisitter og museumsobjekter. I følge SNL (store norske leksikon) er en rekvisitt: «gjenstand som brukes på en teaterscene under forestilling» (SNL, 2014). Dette uttrykket har blitt videreført til museumsverdenen. Rekvisitt brukes i museumsverdenen som en gjenstand som er med å skape et miljø og/eller en stemning i en utstilling. De bygger opp og støttet historien til museumsobjektene. Rekvisittene er gjenstander som mangler historie eller har lite historie knyttet til seg. De trenger heller ikke være ekte. På folkemuseum er disse veldig mye brukt for å skape stemning, for eksempel hvis man har et rom som er laget for å vise frem en spesiell tidsepoke, så er dette gjerne gjenstander som er lagt til for å skape stemning, men som ikke nødvendigvis kommer fra perioden. Det kan for eksempel være dukker kledd ut i klær fra perioden. Det finnes også gjenstander som er mer enn en rekvisitt, men som man mangler opplysninger om, og som dermed ikke kan klassifiseres som et museumsobjekt.

Et museumsobjekt er en ekte gjenstand. Den skal være registrert og dokumentert. Den skal ha proveniens, og man skal ha kunnskap om dens historie, både fra den tiden den tilhørte og om selve gjenstanden. Et museumsobjekt er en gjenstand med kontekst. Dette er verdifulle gjenstander i museets samling, og man har bevaringsrutiner og sikkerhetsrutiner knyttet til dem for å bevare dem så godt man kan. De har også et museumsnummer, og er å finne i en

katalog. Så det skal mye til for å klassifisere en gjenstand til et museumsobjekt, og en god del gjenstander faller mellom de to kategoriene.

Sammen utgjør disse to typer gjenstander grunnstammen i museenes utstilling, og dermed museene fortelling. I ønsket om å fortelle ulike former for historier så møter museene ofte på ulike former for etiske dilemma. Et som er spesielt aktuelt for denne oppgaven er enkeltpersoners behov versus samfunnets behov. Det handler om å prøve å finne en balanse mellom samfunnets behov for kunnskap og enkeltpersoners behov og ønsker i saken. Denne problemstillingen blir særlig aktuell når museer arbeider med personer som fortsatt lever eller eventuelle etterkommere, og må forholde seg til minner, tanker og forståelser som personer som lever i dag har. Det handler både om å ikke glemme og om å gi anerkjennelse og oppreising til mennesker som fortjener å få sin historie på museum, og dermed bli anerkjent av samfunnet. Å bli anerkjent innebærer å bli sett og hørt. Men samtidig skal det ikke gå på bekostning av personen, det skal ikke føre til krenkelse. Her skriver jeg om menneskelige levninger, men mener den avdødes krav på respekt fortsatt er viktig, og ikke skal glemmes (Pabst, 2016, s. 132-135).

ICOMs museumsetiske regelverk

ICOM har etiske retningslinjer for hvordan man skal håndtere etiske dilemma, og er en minimumsstandard for museumsetikk. ICOM har medlemmer over hele verden, blant annet i Norge. ICOMs regelverk er et av de få retningslinjene innen museumsetikk vi bruker her i landet, og det som er mest brukt. Jeg kommer her til å se på noen av paragrafene i ICOMs museumsetiske regelverk som er relevante for min problemstilling, og hvordan de behandler det å stille ut og bruke sensitivt materiale på museum.

I paragraf 2.3 «Proveniens og aktsomhetsplikt» står det at man må vite objektets fulle historie fra oppdagelses- eller produksjonstidspunktet (Kulturrådet, 2011, s. 16). Dette henger sammen med om gjenstanden er et museumsobjekt eller en rekvisitt. Har den historie, et nummer og kontekst, eller har den det ikke. Full historie henger også sammen med at det er viktig å vite at man ikke har ervervet en ulovlig gjenstand.

I paragraf 2.5 «Kulturelt sensitivt materiale» står det blant annet at sensitivt materiale kun skal anskaffes hvis det behandles med verdighet og i samsvar med profesjonelle standarder (Kulturrådet, 2011, s. 16). Men hva er verdighet, og hvordan gir man en gjenstand verdighet. Jeg skal se nærmere på dette senere, at det å vise verdighet til en gjenstand ikke nødvendigvis er enkelt, men er åpen for tolkninger.

I paragraf 3.2 «Tilgang til samlingene» står det at samlingene skal så langt det er mulig være tilgjengeliggjort for publikum (Kulturrådet, 2011, s. 20-21). Tilgjengelighet for publikum er viktig, uavhengig av om gjenstanden har tilknyttet sensitiv informasjon til seg eller ikke. Det som eventuelt må tas hensyn til er fortrolighet og sikkerhet som er knyttet til gjenstanden.

I paragraf 4.3 «Fremvisning av sensitivt materiale» står det blant annet at sensitivt materiale skal formidles i samsvar med profesjonelle standarder. Det repeteres også at gjenstandene må fremvises med stor takt og respekt for å vise verdighet til gjenstandene (Kulturrådet, 2011, s. 23). Her gjentar man hvor viktig det er med å vise verdighet til gjenstandene, både med behandling, fremstilling og også fremvisning.

Kort om ulike metoder

Det finnes det mange ulike metoder man kan ta i bruk for å få samlet inn de dataene man trenger. Du kan dele de ulike type metodene opp under to hovedkategorier: kvantitativt og kvalitativt. Hvilken av disse du bruker avhenger av hvilken type undersøkelse du vil gjøre, og hvilken type data du vil samle inn.

Kvantitative metoder er metodene som egner seg best for å få målbare enheter. Disse metodene tar ofte for seg få spørsmål, og spør mange, slik at man får bredde i svarene sine, og at man kan danne seg et gjennomsnitt. Metodene samler inn mest mulig avlesbare data som kan stilles om i diagram og oversikter. Den vanligste kvantitative metoden er spørreundersøkelse (Dalland, 2017, s. 52-53). I min oppgave har jeg valg å ikke bruke kvantitativ metode fordi jeg ønsker å gå mer i dybden enn man kan med ferdige spørsmål i en spørreundersøkelse. Dette gjøres best med en kvalitativ metode.

Kvalitativ metode handler om å samle inn dataene som vanskelig lar seg tallfeste. Slike metoder egner seg bedre for å få tak i meninger og opplevelser, og gir ofte resultater i form av tekst. Poenget er å gå i dybden fremfor i bredden. Den vanligste kvalitative metoden er intervju (Dalland, 2017, s. 52-53).

Fordeler med intervju er at det er mye enklere å få god validitet i undersøkelsen fordi man kan stille oppfølgingsspørsmål underveis, og rette opp i ting som er uklart, slik at resultatene og svarene man får blir mer bedre. Denne metoden gir fleksibilitet, og jeg kan mye enklere stille oppfølgingsspørsmål hvis det er noe jeg vil gå nærmere inn på som jeg ikke var klar over på forhånd. Man får også ofte møtt den man snakker med ansikt til ansikt, noe som gjør det vanskeligere å trekke seg fra undersøkelsen (Larsen, 2017, s. 29).

Ulemper med intervju er at det er mer tidkrevende og vanskeligere å tolke dataene man samler inn i etterkant. Uten ferdige svarkategorier kan man ikke like enkelt overføre dataene til statistikker, og dette gjør at svarene ikke kan generaliseres i samme grad. Dette fører til at tolkningen av materialer blir vanskeligere. Samtidig er det ikke like enkelt å kunne kontrollere resultatene i etterkant. Det er enkelt å forandre svarene i etterkant, den som blir undersøkt kan svare hva den tror intervjueren vil høre, hva som er allment akseptert, eller stille seg uvitende til noe man kan svare på. Ikke minst kan det være vanskelig å svare ærlig og oppriktig når spørsmålet blir stilt av en person som sitter rett ovenfor deg, og ikke gjennom for eksempel en datamaskin. Dermed kan to intervju av samme person føre til forskjellige resultater (Larsen, 2017, s. 29-30).

Min erfaring med intervjuer av ansatte og publikum ved

Justismuseet

Jeg valgte å bruke kvalitative metoder i mine undersøkelser fordi jeg ønsket å gå i dybden fremfor i bredden. Jeg ønsket å undersøke meninger og tanker bak en utstilling, noe som enklest lot seg gjøre med en kvalitativ metode. Intervju lot meg samtidig komme med oppfølgingsspørsmål og ga meg større frihet når det kom til å diskutere etikk, og ga meg sjansen til å forstå meningene til de ansatte om hvorfor Justismuseet har ordnet utstillingen slik de har gjort, og tankene bak det å stille ut sensitivt materiale på museum. Ikke minst lot det meg snakke friere med de besøkende for å høre deres mening i møte med en utstilling som inneholder sensitivt materiale.

For å velge ut informanter til intervju var det viktig for meg å få tak i personer med innsikt i den utstillingen jeg skulle undersøke. Det var det naturlig å intervju noen som arbeidet der og som hadde kunnskap om utstillingen. Jeg valgte å kontakte Justismuseet for å finne informanter som var villige til å stille opp til intervju, noe de var mer enn behjelpelige med.

For å intervju de ansatte på museet valgte jeg en veldig åpen form for intervju der jeg kunne hadde satt opp enkelte emner jeg ville innom mens jeg snakket med dem. Jeg ønsket å la samtalen flyte så lett som mulig fordi det kunne føre til at vi kom innom emner som jeg på forhånd ikke hadde planlagt å spørre om. En fare med en så åpen form for intervju var at samtalen kunne ha gått i stå. Derfor hadde jeg med meg noen stikkord, slik at jeg kunne styre samtalen videre, og eventuelt tilbake på rett spor.

Ved intervju av besøkende valgte jeg en mer semi-strukturert form for intervju, da jeg antok at disse samtalerne ikke ville flyte like godt, og jeg måtte spørre mer for å få den informasjonen jeg ønsket. Jeg valgte å ikke skrive ned ferdige spørsmål, men heller stikkord om hvilke tema jeg kunne snakke med de om, og heller komme med oppfølgingsspørsmål underveis.

I ettertid ser jeg at det er en fordel å ha erfaring som intervjuer. Det er vanskelig å stille riktig spørsmål og få samtalen inn på riktig spor når jeg aldri har gjort det før, og heller ikke helt vet hvordan. Jeg lot de jeg intervjuet stort sett få snakke fritt, og da er det ikke til å hjelpe at samtalen sporer av noen ganger. Jeg syntes ikke det alltid var like enkelt å få samtalen tilbake på rett spor, og samtidig kunne jeg ramle ut og la meg rive med i samtalen som omhandlet noe helt annet enn det jeg studerte.

Men jeg merket også underveis at jeg ble bedre til å stille riktig spørsmål og skille ut hva som var viktig å ikke. Spesielt ved intervju av de besøkende merket jeg at jeg ble stadig flinkere til å stille relevante spørsmål og få informasjon som jeg kan bruke i oppgaven min. Jo flere ganger jeg gjennomførte et intervju, jo enklere ble det. Så erfaring er bra å ha, men en gang må også være den første, og jeg har gjort så godt jeg kan, og lært masse underveis.

Justismuseet – en beskrivelse

Justismuseet ligger i Trondheim i et bygg med lang historie. Fra 1833 var det byens slaveri, senere ble det mer kjent som kriminalasyl fra 1895 til 1963 (Justismuseet, 2019). På hjemmesiden mangler informasjon om hvilken historie og hvilke typer gjenstander Justismuseet har inne, men de har stort sett gjenstander som knytter seg til norsk rettshistorie og justisvesen opp gjennom tidene.

Museet har en rekke ulike utstillinger som på forskjellig vis knytter seg til norsk rettshistorie, slik som «Propaganda; Nasjonal samlings propagandaplakater», «Forbrytelse og straff gjennom historien», og «Galskapens fengsel: Sikkerhetspsykiatriens historie» (Justismuseet, 2019). I nedre etasje finnes man blant annet propagandautstillingen, en av politiets motorsykler (krasjet), og en politimann og utstoppet politihund ut på spaning. Går man opp trappen er det flere utstillinger. En utstilling handler andre verdenskrig, en annen om hjemmebrent, en tredje om straff gjennom historien. Langs korridorene står en rekke gjenstander utstilt, både mot ulovlig abort og falskmyntneri, og man får med seg noe nytt for hver gang man besøker museet. Hodeskallen som jeg har valgt å skrive om befinner seg i utstillingen om «straff gjennom historien».

Utstillingen «Straff gjennom historien» står i et lite rom i andre etasje. Når man kommer inn i rommet har man gjenstander utstilt på begge sider av seg, beskyttet av glassvegger. Ved siden av glassveggene henger det plakater med historie og bakgrunnsinformasjon. På den ene plakaten finner du informasjon om den som henrettet (bøddelen) og dødsstraff i Norge. På den andre plakaten finner du informasjon om spektakulære straffemetoder som ble utført offentlig, og om æresløshet (de som var uærlige i samfunnet, av ulike grunner, og som man ikke ville ha noe med å gjøre). På veggen henger også informasjon om avstraffelsen av Struensee (livelegen til Christian VII) og et tegnet bilde av dette. Avstraffelsen var å bli kråkemat, og bildet viser diverse kroppsdeler som er festet til hjul som står på en stolpe, slik at de kommer opp i luften. Poenget med denne metoden var at kråkene skulle spise deg, slik at ingenting ble igjen av deg, og du ikke kunne stå opp igjen på dommedag. På den andre siden henger også en liten plakat som man kun kan lese hvis man går helt inntil den, som viser en oversikt over hvor mye man måtte betale for straffen sin fra og med 12.mars 1695.

Det henger plakater med informasjon om gjenstandene som står utstilt på hver side av døra. På høyre side av rommet når man kommer inn er gjenstander som ble brukt til avstraffelse utstilt, såkalt skamstraff. Der finner man svijern, spansk kappe (mobil gapestokk), fedel (også

mobil gapestokk) og kak (stasjonær gapestokk). Alle er gjenstander som brukes i avstraffelse på 1600-1700-tallet. Disse straffemetodene ble betegnet som skamstraffer, og poenget var å bringe skam til personene som hadde begått forbrytelse. Den avstraffede ble stilt ut som offentlig gapestokk og ledd av, noe gjerne hele lokalsamfunnet deltok i. Dette var en vanlig avstraffelse på 1600-1700-tallet, og noe alle var vant til å se.

På venstre side av rommet står det utstilt de straffene som var dødbringende. Der har vi to skarprettersverd fra 1600-tallet, og flere skarpretterøkser, blant annet det som kalles Trondheimssettet. For spesielt grove forbrytelser fikk man fem klyp med rødglødende tang, deretter høyre hånd avhugd med den lille øksen, og så hodet avkuttet med den store øksen. Deretter ble hodet satt på utstilling på stake. Trondheimssettet inneholder alle våpen og redskaper som man trenger for å få til en slik avstraffelse. Man har også en øks utenom dette settet som tilhørte skarpretteren i Bergen, som dro rundt i hele Norge for å utføre halshugginger etter 1850.

I denne utstillingen finnes det en hodeskalle som stammer fra en avdød person som fikk nettopp denne straffen. Hodeskallen ble funnet i en grav på Ørlandet under tyskernes arbeid med å bygge en ny flyplass under andre verdenskrig. Funnet besto av to personer som var gravlagt, og rester etter tre, trolig fra en påle. Når man fikk hodet sitt på en påle så skulle man egentlig råtne bort, men her er det trolig noen som har tatt ned den avdøde og gravlagt vedkommende i det skjulte (siden det var forbudt).

Funnet ble meldt inn til Vitenskapsmuseet, som tok inn gjenstandene. Lite informasjon ble nedskrevet om dem, og i dag vet vi svært lite om funnet. Kun den ene hodeskallen som står utstilt på Justismuseet er igjen, resten av funnet vet man ikke hvor har blitt av. Hodeskallen tilhører fortsatt Vitenskapsmuseet, og er på utlån derfra til Justismuseet.

Hodeskallen står utstilt på et bord dekket av lilla fløyel. Oppå bordet står en boks med en vertikal glasspinne, som er festet til hodeskallen. Hodeskallen er vist frem i profil, og glasspinnen symboliserer staken. Gjennom hodet står det en stor spiker som en gang var brukt til å feste hodet til staken den en gang satt fast i. Området mellom øyehulene og den nedre kjeven mangler i ansiktsdelen. Dette er det tidens tann som har fjernet, og er ikke knyttet til avstraffelse.

Alle kjennetegn på om hodeskallen har tilhørt en kvinne eller mann er borte, og selv om museet omtaler hodeskallen som «hun» og «henne», så vet de ikke sikkert hvilket kjønn personen hadde. Men ifølge de ansatte på museet var det ofte så var det slik at de som ble

avstraffet ved å få hodet sitt på stake var kvinner som hadde født i dølgsmål, altså ugifte kvinner som hadde blitt gravide utenfor ekteskap og som hadde drept ungen sin for å unngå skammen ved å ha et uektefødt barn.

For øyeblikket utfører museet undersøkelser for å finne ut hvem denne hodeskallen egentlig tilhører. De har gått til kildene de henrettede personer fra Ørlandet på 1700-tallet, og prøver å finne ut hvem hodeskallen kan ha tilhørt. Funnene de gjør vil bli offentliggjort i form av en podkast som kommer i påska 2019. Det vil bli flere episoder hvor den siste forhåpentligvis vil avdekke informasjonen til den avdøde. Informasjonen som kommer med denne podkasten kommer for sent til å være inkludert i oppgaven.

Til slutt vil jeg nevne det at dette er utstillingen av hodeskallen slik den står i dag. Museet skal flytte inn i nye lokaler (bygget ved siden av), og da vil det bli laget en helt ny utstilling. Den nye utstillingen er under planlegging, men hvordan den vil bli seende ut, og hvilken rolle hodeskallen vil få i den er usikkert, men som materialet mitt viser er dette noe som de ansatte ved museet er opptatt av å gjøre etisk riktig, og noe de diskuterer og tar alvorlig i sin arbeidshverdag.

Å stille ut sensitivt materiale på museum – samtaler med museets ansatte og besøkende

I den følgende delen kommer jeg til å se på hva jeg har funnet gjennom mine intervjuer av de ansatte på Justismuseet, og besøkende på museet. Jeg har gruppert funnene mine inn i tre deler, og kommer til å ta for meg disse nedenfor: «i grensen mellom objekt og rekvisitt», «behandle den avdøde med respekt» og «guidens rolle for å få frem historien».

På museet intervjuet jeg tre personer. Jeg har gitt dem andre navn i oppgaven for å holde dem anonyme. Jeg har intervjuet Anna, som er formidlingsansvarlig, Even, som er en av de som har ansvar for podkasten der de presenterer funnene de har gjort i sine undersøkelser av hodeskallen, og Roar, som er rådgiver på museet og var den som brakte hodeskallen til museet i første omgang. Alle tre har skrevet under på et samtykkeskjema før de ble intervjuet.

Jeg har også intervjuet besøkende, totalt ni stykker. Jeg var hos museet på en åpen dag og fikk mulighet til å snakke med de besøkende som var på besøk den dagen. Museet hadde turer med guide, men for å ikke forstyrre tok jeg og intervjuet personer som gikk for seg selv, og som var innom rommet med utstillingen «forbrytelse og straff gjennom historien».

I grensen mellom objekt og rekvisitt

Tidligere i oppgaven har jeg nevnt at museet brukte ulike former for gjenstander når de formidlet en historie, både rekvisitter og museumsobjekter. Hodeskallen på Justismuseet faller mellom disse kategoriene. Den er ikke fullt et museumsobjekt, men den er mer enn en rekvisitt. Det største problemet er at den mangler proveniens og kontekst. Man vet hvor den er funnet og omtrent tidspunkt (1941), men hva som skjedde med gjenstandene etter den ble levert på Vitenskapsmuseet er usikkert, og man vet lite om den avdødes identitet før den døde. Å vite gjenstandens hele historie er viktig i følge ICOMs paragraf 2.3. Hodeskallen var en del av et større funn med flere levninger, men hvor resten har tatt veien vet man ikke.

Hodeskallen blir i dag brukt som rekvisitt på Justismuseet, som et eksempel på en person som har blitt henrettet. Museet har nylig startet undersøkelser for å skaffe mer informasjon om hodeskallen og den personen den en gang har tilhørt. De ansatte har tatt utgangspunkt i skriftlige kilder som omhandler henrettelser på Ørlandet for å prøve å finne ut en mulig identitet til den avdøde. Foreløpig er mye usikkert, både kjønnet og nøyaktig hvilken tidsperiode hodeskallen kommer fra. Men med flere undersøkelser kan dette være mulig å

finne ut. Museet er klar over at dette bare er undersøkelser, men at det kan være en start for å få i gang en skikkelig studie av hodeskallen. Da må man ofre en tann for å få DNA fra den avdøde, noe som vil gi mye mer informasjon. En slik undersøkelse, og andre typer undersøkelser, kan gi mye mer utfyllende informasjon om hodeskallen. Da begynner man å nærme seg stadig mer at hodeskallen blir et objekt, en ekte gjenstand med proveniens og kontekst som kan brukes i museets formidling.

Men hva skjer når man får vite mer om hodeskallens kontekst, og dermed mer om den avdøde personen? Gjenstanden blir ikke lengre en rekvisitt, det blir et museumsobjekt, og samtidig en person med en grufull historie bak seg. Og hva gjør man da?

Anna sa: men da begynner man å få problemer, synes jeg da, for da er det en person plutselig, ikke en rekvisitt. Det er heller ikke et eksempel på en person som er henrettet, det er en person.

Man må forholde seg til at hodeskallen tilhører et menneske, et menneske som har levd og som har lidd en grufull skjebne. Det er ikke lengre en rekvisitt, men et museumsobjekt med tilhørende historie. Da blir gjenstanden mye mer levende, og ikke bare lengre en hodeskalle, men en ekte person som har levd og dødd.

De museumsansatte er ikke enige seg i mellom hvordan de skal forholde seg til hodeskallen når den har fått en historie. I følge Anna så ønsker hun ikke å gå ut med all informasjon om hodeskallen hvis dette blir kjent. Hun ønsker ikke å stille ut identiteten til personen i utstillinga. Mulig hun ønsker å skjerme den avdøde personen, eller mener at gjenstanden og dens historie blir for sterk for museets besøkende. Samtidig understreker hun at det er viktig å stille ut hodeskallen fordi den er unik, og selv om den avdøde led en grufull skjebne, så er historien rundt eldre straffemetoder og hvordan de gjorde det før i tiden, viktig å formidle.

Even sa: Vi vil vite mer om personen ut av respekt egentlig. Det her er menneskelevninger, og hvis vi skal bruke det her i formidling og ha det utstilt, og masse publikum som ser på så har vi egentlig et ansvar for å vite mer da, syntes vi. (...) Og jeg synes sånn som det er nå så behandler vi ikke den personen med nok respekt. (...) En av mine motivasjoner med podkasten er å rette opp i det, og det kommer vi til å snakke om, det kommer til å være tema. Vi har en plikt og et ansvar, og nå har hun eller han stått her så lenge, ble fratatt sin egen historie og sin egen identitet for lenge siden og det har bare fortsatt.

Even mener her at å gi hodeskallen og den avdøde personen en historie er å vise den respekten den avdøde fortjener. I følge ICOMs paragrafer 2.5 «Kulturelt sensitivt materiale» og paragraf 4.3 «Fremvisning av sensitivt materiale» understreker begge at å behandle sensitive objekter med verdighet er viktig. I følge Even er det å gi hodeskallen en historie og en kontekst den viktigste måten å gi hodeskallen den verdigheten og respekten den fortjener.

Det er tydelig at de museumsansatte er veldig bevisst på at de vil behandle hodeskallen og den avdøde med verdighet og respekt, men de er ikke helt enige om hvordan de skal gjøre det. Viser man verdighet og respekt ved å skjule historien, og dermed gi den avdøde mer fred, eller å bringe frem historien til alle for å vise hva som faktisk har skjedd, og dermed bruke den som et eksempel.

Even sa: *Og jeg tenker at mye av det her med verdighet rundt menneskeheten og sånt betyr å fortelle deres historie på deres premisser. Ikke på våre, men prøve å virkelig sette seg inn i livssituasjonen til den, og ta med inn den personenes stemme.*

Det er tydelig at han er veldig reflektert over at han ønsker å gjøre det etisk rett, og at det for ham betyr å fortelle alt man vet om den avdøde personen, selv om det er sensitiv informasjon. Og det er det de gjør når de går ut med podkasten, å fortelle så mye de vet om hodeskallen.

Anna sier også på et senere tidspunkt at: *Ja, også er det det, hvordan stiller du ut en person med nagle gjennom kraniet med verdighet? Da er den eneste måten, slik som vi ser det, å sette opp konteksten.*

Så de er egentlig begge enige om at det å finne ut av konteksten til hodeskallen er viktig, men de er ikke enige om hva de skal gjøre med den informasjonen, om de skal bruke den i utstillinga, eller om de ikke skal det. Men de er begge tydelig at det å finne ut av den avdødes historie er slik de vil vise denne personen verdighet.

I følge ICOM skal man vite forhistorien til gjenstandene sine (paragraf 2.3), også om det er sensitiv historie det gjelder. I paragraf 3.2 sier ICOM at samlingene så langt det er mulig skal være tilgjengelig for publikum. De sier ikke noe spesifikt om sensitivt materiale, så man kan gå ut ifra at å vise frem en hodeskalle med en slik sensitiv historie ikke er noe problem så lenge man behandler den avdøde med respekten den fortjener (som nevnes både i paragraf 2.5 og 4.3).

Roar kommer med et godt poeng når det kommer til å bruke sensitiv historie i sin formidling:

Jeg synes det hadde blitt mer spennende hvis vi hadde funnet ut hvem vedkommende faktisk var, slik at vi har blitt kjent med personen og historien bak, hva var det som førte til det som skjedde. For det skulle ikke så veldig mye til, og da blir nok historien mye mer dramatisk, mye mer interessant, for hva ville vi gjort i dag? (...) Jeg mener det er viktig å dokumentere den menneskelige naturen, og si at det her er faktisk utført, selv om den er ganske grusomt så er det noen som har gjort det, og hva kan vi lære av det? (...) Hvorfor straffer vi, hvorfor gjorde de det lik den gangen, hva gjør vi i dag, hvorfor straffer vi i dag, jo det er jo et hevnmotiv bak straffa, ikke sant. Og du må ta ansvar for det du har gjort. Det er jo lang avstand fra straffemetodene den gangen og straffemetodene i dag. Derfor mener jeg det er viktig å ha den der.

Her kommer han med et viktig poeng. For selv om hodeskallen er interessant i seg selv så er et av museets oppgaver å formidle historie for å skape en bevissthet rundt det i dag. Selv om hodeskallen har en grusom historie, er den viktig å formidle fordi den sier noe om rettspraksis før og nå, demokratiet i dag, og hvorfor det er så viktig å ikke gå tilbake til det rettssamfunnet man hadde på 1700-tallet. For det handler om å bruke historien bevisst for å forstå hvorfor samfunnet vårt er som det er i dag. Og til den oppgaven er hodeskallen veldig god. Men man må trå varsomt, for den har tross alt tilhørt en person som en gang har levd, og det er viktig å behandle personens historie med respekt.

Alle de tre ansatte jeg har snakket med er enige i at det er viktig å skaffe mer informasjon om hodeskallen for å gi den mer kontekst. Å gi hodeskallen kontekst er å vise den verdigheten den fortjener. Hvordan de har tenkt å bruke informasjonen i utstillingen derimot er usikkert, men de kommer ut med en podkast om emnet, så de kommer til å bruke historien på en eller annen måte.

Behandle den avdøde med respekt

Utstillingen slik den står i dag er det ingen tanker bak (ifølge de ansatte), de har bare satt gjenstandene sammen for å vise dem frem, og man er avhengig av en god formidler for å få konteksten. Hodeskallen står i dag utstilt på toppen av en vertikal glasspinne, som et symbol på en påle. Om dette er tilsiktet eller tilfeldig er jeg usikker på.

Even sa: så opplevde jeg når jeg kommer hit at hodeskallen til den her personen fortsatt står på stake, som om avstraffelsen fremdeles er i gang. For det var en tanke bak det at den skulle settes på stake, det var ei skam som skulle forlenges inn i døden. Skammen kunne ikke utslettes selv når personen var henrettet, skammen skulle bare fortsette.

Hodeskallen står fortsatt på en stang som representerer en påle den dag i dag. Dette var en skamstraff, og skammen er fortsatt i gang enda i dag. Noen tok ned denne personen fra pålen og tok seg bryderiet med å gravlegge vedkommende for at den skulle få fred. Så ble personen gravd opp igjen i 1941, og havnet på 1990-tallet på Justismuseet, igjen på en påle. Man kan spørre seg om vedkommende ikke skal få lov å komme ned fra pålen etter så mange år, få lov til å slippe skamstraffen den en gang ble utsatt for. For er det å behandle med respekt å fortsatt la hodeskallen stå på påle?

Kan det hende at man ikke tenker hva den avdøde måtte ønske fordi hendelsen har skjedd for så lenge siden? Glemmer man litt av hva den avdødes ønsker hvis det har skjedd så langt tilbake at ingen husker på det? Hodeskallen er mest sannsynlig fra 1700-tallet, og var ment til å bringe skam over den avdøde og dens familie. Personen skulle smuldre opp i evigheten og aldri få gjenoppstå ved dommedag. Hodet ble spikret på en påle som skam, og for å avskrekke andre fra å gjøre det samme. Hodet står fortsatt i dag på en påle. Er det mer greit fordi verken den avdøde eller dens familie er her for å protestere, og fordi det er så lenge siden det har skjedd?

Samtidig er utstillingen utrolig symbolsk for skjebnen personen led, og for straffen den personen en gang gjennomgikk.

Anna sa: men det jeg liker med den da, er måten den er satt på en glasspinne, for det er ganske symbolsk.

Eirin: På pålen mener du?

Anna: Det synes jeg er greit.

De ansatte er enige om hva glasspinnen representerer, men er ikke enige om dette er greit eller ikke. Even er tydelig på at han synes at personen fortsatt blir straffet enda i dag, mens Anna synes at pinnen i seg selv er et godt symbol på straffemetoder man brukte på 1700-tallet. I læringssammenheng hos de som besøker museet så gir utstillingen en mye klarere beskjed om historien som ligger bak, og den grusomme skjebnen vedkommende led. Du får et mye bedre bilde av hva som har skjedd, og hvordan henrettede personer led under de gamle rettsreglene i Norge.

Så for undervisningens del er pålen viktig, og en av de få tingene i rommet som forteller en historie. Resten av gjenstandene ligger fint utstilt, men slik som de er plassert så forteller de ingen historie ved å bare ligge der. Så spørsmålet går i skille mellom hva den avdøde personen fortjener i respekt, og om utstillingen er respektfull nok, og om de besøkendes behov for å lære noe av utstillingen. Hva er viktigst, at den avdøde personen skal få fred, eller å vise frem denne personen så de som lever i dag kan lære noe av det. Det er et etisk spørsmål som er vanskelig å svare på, og som de ansatte heller ikke er enige om. Anna mener det at hodeskallen fortsatt står på stake er greit fordi det viser historien så godt, mens Even synes den avdødes straff snart må begynne å bli ferdig. Roar kommenterte ikke hvordan hodeskallen blir utstilt.

Dette er slik hodeskallen står utstilt i dag, men det er planer om å gjøre om hele utstillingen i nær fremtid da museet skal flytte lokaler. Det som blir spennende å se er hvordan de har tenkt å gjøre det i de nye lokalene, og hvilke valg de velger å gjøre i dette etiske dilemmaet.

Guidens rolle for å få frem historien

Utstillingen jeg har tatt for meg på Justismuseet består av flere gjenstander som har sensitiv informasjon knyttet til seg, men de står ikke utstilt på noen spesiell måte for å få frem et spesielt budskap (bortsett fra hodeskallen). De ligger der slik at man kan se dem, men utstillingen gir ingen informasjon om historien til gjenstandene annet enn noen plakater på veggen. Informasjonen som står på veggen gir noe, men ikke fullstendig informasjon om gjenstandene.

De ansatte på Justismuseet er redde for at denne utstillingen skal bli tolket feil og tiltrekke seg feil type besøkende. De er redde for at de som kommer og ser på utstillinga uten å ha med en formidler fra museet, ser på den som et skrekk-kabinett med grusomme gjenstander som står utstilt for å skremme og underholde, og på grunn av sin makabre historie. De er redde for at utstillinga blir sett på som et skrekk-kabinett som vil trekke publikum. Det er ikke slik museet ønsker å vise frem sine gjenstander, ei heller forteller den historien museet ønsker å fortelle.

Frykten for at utstillinga gir feil budskap uten at en guide som er med, blir nevnt av alle de ansatte jeg intervjuet.

Anna sa: Det vi er litt bekymret for er at folk er litt sånn blod, gørr og horror, den virkninga, for den ligger veldig der».

Roar sa: sånn som det står i dag så er det en liten bit i et skrekk-kabinett, så vi er jo veldig avhengig av at vi har dyktige formidlere, det har vi jo heldigvis, men folk som går på egen hånd, der får de kanskje ikke noe eget syn enn «huff så uhyggelig». De har en hodeskalle der og noen har blitt halshugd, ikke sant.

Even sa: Skal Justismuseet være en plass der folk kommer å bli sjokket, og at det skal være sånn sjokkformidling. For vi kunne ha gått den veien. Som Justismuseum har vi masse drapsvåpen, vi har bevismateriale fra sjokkerende saker. Vi kunne ha blitt et skrekk-kabinett, og sannsynligvis populær fordi det trekker publikum. Men det som veier tyngre for oss en bare å trekke publikum med hvilke som helst effekter som kan virke attraktive. Viktigere enn det for oss er formålet vårt som er det her med å formidle lov og retts betydning i oppbyggingen av et samfunn som er demokratisk og som har rettsprinsipper som at loven er lik for alle og at alle er uskyldig inntil det motsatte er bevist i en rettsal, at alle har rett på en

ordinær rettsprosess og kunne forsvare seg, ikke sant, alle de her rettsprinsippene. Alt det der trumfer publikumstall for oss uansett. Det er forpliktelsen vår.

De ansatte er tydelig bekymret for at man skal få feil budskap ved å besøke utstillinga, at de besøkende kommer for å bli underholdt av skrekk og grusomheter, og ikke for å lære noe om lov og orden. De ansatte ved Justismuseet er veldig bevisst på hvilket budskap de ønsker å formidle, og at utstillinga slik den står i dag ikke nødvendigvis sender det budskapet som museet ønsker å sende, spesielt hvis noen fra museet er med å formidle den historien de ønsker å få frem. De er redde for at man skal tiltrekke seg feil type publikum, og at utstillinga gir feil type budskap.

Samtidig når jeg var der for å intervjuer besøkende på Justismuseet forteller flere av de jeg intervjuet at de fikk høre om hodeskallen allerede ved ankomst. De besøkende ble tipset om å sjekke ut hodeskallen som noe interessant, uavhengig av om noen ble med dem opp. Ikke alle leser tekstene på veggen, så da har du faren for at folk kommer der for å se «skrekk-kabinettet». Du har samtidig unger som løper rundt på museet på jakt etter ulike typer gjenstander som de skal finne ut ifra bilder på et ark, der er også et utsnitt av hodeskallen med. Denne er det ikke museet som har lagd, men de bruker den. Så til tross for at de virker veldig redde for at utstillingen blir tolket feil, så virker de ikke så redde for å sende besøkende opp for å se på utstillingen uten at noen er med dem.

Men hvordan reagerer de besøkende i møte med utstillingen? Jeg intervjuet kun besøkende som gikk fritt rundt på museet uten formidlere. De fleste (alle unntatt en) så ikke på utstillingen som et skrekk-kabinett. De fleste reflekterte bevisst over utstillingen, og trakk linjer frem til i dag, slik som utstillingen er ment å gjøre. Flere mener at man må tåle gjenstandene og deres historie fordi man ikke skal glemme historien. Flere nevner også at det ikke er slik i dag her i Norge, men at dette fortsatt skjer andre steder i verden. Alt i alt var stort sett alle av de jeg snakket med veldig bevisst på at dette var noe som har skjedd i fortiden, og som det var viktig at vi ikke glemte, men at det ikke skjer i Norge i dag. Med andre ord var de veldig historiebevisste, selv uten en formidler som hjalp dem på riktig vei.

Når det kommer til reaksjoner på utstillingen så møtte jeg få som var sjokkerte ved første møte. Flere meldte at de syntes gjenstandene var grusomme når de startet å tenke over historien bak, men bare ved å se på gjenstandene så tenkte de ikke over bakgrunnshistorien. En av de jeg snakket med måtte inn å se på utstillinga en gang til for å finne ut hva han mente fordi han ikke så veldig nøye den første gangen. Barn løper ut og inn for å finne gjenstander,

få av disse er sjokkerte. Ut i fra det jeg har sett så er det få voldsomme reaksjoner på utstillingen når man møter den uten en guide.

Museet derimot melder om veldig voldsomme reaksjoner fra besøkende. De forteller at mange svimer av i møte med utstillingen.

Even sa: *Det stemmer, det er en del ungdomsskoleelever, spesielt gutter som svimer av. De ser ting mer levende for seg.*

Anna sa: *Men hvis vi får de til å sitte i ro på stoler så går det mye bedre. Men jeg må se på de hele tiden å følge med, og ser alltid på de svakeste da, og regulerer historien etter de, for det er sikkert andre som vil ha alt av detaljer. (...) Folk blir sjokkerte og alt det der, alt det registeret, og de svimer av, enkelte går bare ut igjen.*

De ansatte melder ifra om veldig sterke reaksjoner når de forteller om utstillingen. Samtidig er de tvetydige i svarene sine, for selv om folk kan finne på å svime av under omvisning, så sier de ansatte at de får lite reaksjoner på hodeskallen.

Roar sier: *og så har du det der med hodeskallen, for vi har aldri fått noen reaksjoner på den, men jeg skjønner jo at du stiller spørsmål om det, hvordan reagerer folk på det her, for det har vært et menneske.*

Dette er ganske interessant at de ansatte er så tvetydige på det de sier. For det er ifølge dem så er det ingen som klager på at de har en hodeskalle utstilt, men samtidig kan den skape voldsomme reaksjoner, men ikke bestandig. Anna forteller at ved omvisning av små barn (barnehage/førskole) så får hun lite reaksjoner på hodeskallen, men derimot en gjenstand i en annen utstilling som står nede, der det står en utstoppet politihund.

Anna sa: *Jeg får mer reaksjoner på at hunden er utstoppet enn hodeskallen. Det er en del som mener at det ikke er riktig, å stille ut en utstoppet hund. (...) Disse småungene, de synes det er store greier at den (hunden) er utstoppa, men det de er veldig skuffet over er hvorfor vi har en dukke av plast som politimann. Hvorfor har vi ikke stoppet ut en politimann? Den får jeg ofte.*

De ansatte er tydelig blandet i sine svar om de får reaksjoner på utstillingen med hodeskallen, for de melder i fra om at ingen reagerer på at de har en hodeskalle utstilt, men samtidig kan de fortelle at enkelte reagerer så voldsomt i møte med den at de besvimer.

Anna sa: *Det hadde vært greit å vite om folk besvimer på grunn av den (hodeskallen) eller på grunn av det jeg forteller høyt, eller om det er sammenhengen.*

Det virker som få besvimer kun ved å se en hodeskalle ut i fra mine funn, men de ansatte forteller om at folk svimer av ved omvisninger. Man kan forsiktig trekke de slutningene at fortellingen gjør gjenstandene mye mer ekte. Det meldte også de besøkende jeg snakket med om. Når jeg snakket med de besøkende og de startet å tenke etter hvilken historie som er knyttet til gjenstandene i utstillinga, så sa de at de syntes gjenstandene ble mer makabre. Gjenstander med historier gjør fortellingen mer virkelig, så virkelig at enkelte svimer av i møte med den.

Det er tydelig at guidens rolle på museet er veldig viktig. De bestemmer hvilken betydning en utstilling skal ha, og hvilken retning utstillingen skal bli tolket. De må også passe på publikums reaksjoner, og passe på at budskapet ikke blir for sterkt. Det er de som står i front for å fortelle hvordan de ønsker at historien skal bli tolket, og hvilket budskap den skal ha, og det er en utrolig viktig rolle. De kan gjøre historien så virkelig at enkelte besvimer i møte med den.

Ingen av de jeg snakket med, og heller ingen som de ansatte har snakket med, synes det er feil å ha sensitive objekter på museum, selv om de har grusomme historier knyttet til seg. Flere jeg snakket med sa at man må tåle såpass når man går på museum, og at det er viktig å ikke glemme historien, selv om den var grusom.

Som Roar sa: *et museum skal gjerne skape debatt, et museum skal provosere litt, under tanken om fri formidling. (...) Så mener jeg museum skal være modig, selv om vi trækker noen på tærne, det må vi tåle.*

Avslutning

Det har vært interessant å ta for seg hodeskallen på Justismuseet, og den etikken som omhandler det å stille ut sensitive gjenstander på museum. De ansatte på museet er veldig reflekterte over hvilke gjenstander de har inne, og hvilken historie de ønsker å formidle, og også hvilken historie de ikke ønsker å formidle.

Hodeskallen de har inne er ikke et fullverdig museumsobjekt, men har potensiale til å bli det. Hva museet ønsker å gjøre med sine nye funn om den avdødes historie er usikkert, om de velger å bruke den i utstillingen, eller om de lar den stå der som den gjør i dag. Samtidig er det flere av de ansatte på museet som tydelig mener at å gi hodeskallen mer kontekst er å vise den avdøde respekt. En person som har mistet stemmen for lenge siden kan få fortelle sin historie på museum, og på den måten bli anerkjent.

Samtidig må man passe på hvordan man stiller ut gjenstandene for å få frem historien. Hva er viktigst, den avdødes fred, eller skape et så levende bilde av historien som mulig. Den avdøde står fortsatt på stake, den mottar fortsatt den straffen den fikk før den ble gravlagt, men samtidig gir det et godt bilde på hvordan straff ble utført før i tiden hos de som besøker museet.

Samlingens viktigste budskap blir formidlet av guiden. Det er guiden som kan få hodeskallen fra å være bare en gjenstand til å bli en historie så sterk at de besøkende kan svime av når de forteller. De er tydeligvis ikke enige med seg selv om hvilke reaksjoner de får på hodeskallen, da de sier at de både får lite og voldsomme reaksjoner på den. Det er mulig de mener at de får lite reaksjoner på at de har en hodeskalle inne, for heller ingen av de jeg snakket med hadde noen voldsom reaksjon på at en hodeskalle ikke hører hjemme på et museum. Samtidig melder de om voldsomme reaksjoner når folk får høre om historien og konteksten rundt hodeskallen. Det kan være med å bidra til at museet blir sett på som et skrekk-kabinett, men det avhenger av formidleren, og hvilken vinkling man har på sin historie. Med andre ord kan man si at guidens rolle på museum er veldig stor.

Vi kan se at de ansatte ved Justismuseet er veldig opptatt av hvilket budskap de ønsker å sende, og hvilken historie de ønsker å formidle, som er veldig viktig. Så lenge man er bevisst på hvilket budskap man ønsker å sende, og hvilket budskap man absolutt ikke ønsker å ha, så er det meste mulig. I fremtiden blir det spennende å se hvordan de vinkler hodeskallen og dens historie når de trer inn i nye lokaler og lager en ny utstilling.

Litteraturliste

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6.utgave). Oslo: Gyldendal

De Nasjonale Forskningsetiske Komiteene. (2018). Forskningsetisk veileder for forskning på menneskelige levninger. Hentet fra: <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Etiske-retningslinjer-for-forskning-pa-menneskelige-levninger/>

Digitalt Museum. (11.11.2014). Hodeskalle. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/011025362931/hodeskalle>

ICOM (2019). Norsk ICOM. Hentet fra: <http://norskicom.no/hjem/>

Justismuseet (2019). Besøk oss! Hentet fra: <https://justismuseet.no/besok-oss/>

Justismuseet (2019). Utstillinger. Hentet fra: <https://justismuseet.no/utstillinger/>

Kulturrådet. (2008). ICOMs museumsetiske regelverk. Hentet fra: <https://www.kulturradet.no/documents/10157/2bcf94db-d79d-4b5f-834b-384ea304580f>

Larsen, A. K. (2017). *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode* (2. utgave). Bergen: Fagbokforlaget

Marstine, J. (2012). The Contigent Nature of the New Museum Ethics. I J. Marstine (Red.), *The Routledge Companion to Museum Ethics: Redefining Ethics for the Twenty-First Century Museum*. New York: Routledge Ltd

Pabst, K. (2016). *Museumsetikk i praksis*. Trondheim: Museumsforlaget

SNL. (2014, 28. september). rekvisitt. Hentet fra <https://snl.no/rekvisitt>

Stugu, O. S. (2016). *Historie i bruk*. Oslo: Det Norske Samlaget

